

HALKEVLERİNİN TAŞRADAKİ YANSIMALARINA BİR ÖRNEK: AYVALIK HALKEVİ

Serap TAŞDEMİR *

Öz

Cumhuriyetin temellerini sağlamlaştırma amaçlı kültür kurumları arasında en etkili hizmet verenlerden biri olan halkevleri ve halkodaları ile ilgili çalışmalar yanında, taşradaki halkevleri ile ilgili incelemeler de, her geçen gün artmaktadır. Yapılan araştırmalar bir araya getirilip incelendiğinde genel merkez halkevlerinden ne istedi? Bu beklentiler taşrada nasıl algılandı ve uygulandı? sorularının cevapları sağlıklı bir şekilde ortaya konulabilecektir.

Bu araştırmada, 1923 nüfus mübadelesi ile nüfusu neredeyse tamamen değişen ve demografik olarak bir anlamda yeniden kurulan Ayvalık ilçesinde halkevi çalışmaları çerçevesinde Ayvalık'ın 1923-1950 arası yıllarına da ışık tutulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ayvalık, Ayvalık Halkevi, Halkevleri.

AN EXAMPLE OF PUBLIC HOUSES REFLECTIONS IN RURAL AREAS: AYVALIK PUBLIC HOUSE

Abstract

Besides the comprehensive studies on public houses which were of the institutions that were serving the most effectively in the single-party period, the number of scientific studies on public houses in rural areas is increasing every day. The questions "what did the headquarters ask from the public houses", "how were the expectations of the headquarters was understood in rural areas and how they were applied" will be revealed clearly once the investigations made are put together and investigated.

In this study, within the context of public houses in Ayvalık; which was, in a sense, re-founded by the change of almost whole population in 1923 with the population exchange, it will also be offered an insight to the years of Ayvalık in years between 1923-1950.

Keywords: Ayvalık, Ayvalık Public House, Public Houses.

---

* Doç. Dr., İnönü Üniversitesi, (serap.tasdemir@inonu.edu.tr).

Giriş

Birinci Dünya Savaşı sonunda, Almanlara Versay, Osmanlılara Sevr Antlaşması'nı imzalatan İngiltere-Fransa devletinin öncülüğündeki emperyalist öfke, devamında ülkemizi işgal etmişti. Millî Mücadele adlı bir savaşın sonunda işgalci ordular kovulmuş; saltanat ve hilafet denilen yapılar kaldırılmış, cumhuriyete dayalı bir parlamenter sistem benimsenmişti. Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi yapısına ve rejimine sahip çıkılmasının yaygınlaştırılması; saltanat ve hilafet özlemciliğine dayanan zihniyetlerin düzeltilmesi gerekiyordu. Büyük değişimlerin halka anlatılması, millî benliğe ve kimliğe sahip çıkılmasını sağlayıcı bir bilinçlenme ve bütünleşme ihtiyacı en öncelikli sorunlardan biri idi.

Yeni Türk Devleti, cumhur saydığı teb'asını, kul değil vatandaş olarak anlamayı esas alan, bütünleştirici laik yurttaşlık hukukunu benimsediğini her imkân ve vesile ile belirtmeyi sürdürdü. Bu hukuk anlayışının her vatandaş tarafından özümsemesini sağlamak üzere, bir yandan "örgün eğitim", diğer yandan "yaygın eğitim" işlevli kuruluşlar ile bir kültür seferberliği yürütüldü. Yaygın eğitim işlevli kurumlaşmalardan biri halkevleri idi.¹ Halkevlerine, cumhuriyet ve çağdaşlık ile biçimlenmiş millî değerlerin hem köklenmesi hem de sahip çıkılarak zenginleştirme işlevi üstlendirilmişti.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin 10 Mayıs 1931 tarihinde toplanan 3. Büyük Kongresinde bizzat CHP'nin halkla bütünleşmesini sağlayacak vazgeçilmez bir yaygın eğitim kurumu işlevi üstlenecekti. Cumhuriyet ile başlayan devrimlerin toplumda kökleşmesine yardımcı bir kurum olarak yapılandırılan halkevi çalışmalarıyla mevcut köhne yapılar kırılacak ve başarılan her adımda Yeni Türkiye idealine bir adım daha yaklaşılacaktı. Bu açıdan partinin halka ulaşmasında halkevlerinin başarı veya başarısızlıkları belirleyici bir ölçüttü. Türkiye'de, yeni bir coşku ile bir kültürleme ve kültürüne sahip çıkma hareketinin temsilcisi olan halkevlerinden biri de 22 Şubat 1935 tarihinde Ayvalık'ta açıldı.

1 Halkevi, bir kültürleme ve toplumu dönüştürerek tarih içinde devam etme idealinin uygulamaya taşınması çalışmasıdır. Ülkedeki bütün şubelerinin aynı heyecanla çalışıp ve başarı elde edemeyişinin temel nedeni ise, genç devletin malî kaynak aktarmadaki sıkıntısı yanında yeterince öncü, örnek ve önder insanların bulunmamasıdır. Halkevi ideali konusunda kitap ölçeğindeki beş araştırma ile bizim çalışmalarımızın künyelerini vermeyi gerekli saydık: Ali Nejat Ölçen, *Halkevleri*, İnönü Vakfı, Ankara, 2001.; Anıl Çeçen, *Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri*, Gündoğan Yay. Ankara, 1990.; M. Rauf İnan, *Gazi'nin (Atatürk'ün) Halkçılık Ülküsü, Halkevleri ve Sonrası*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1988.; Nurcan Toksoy, *Halkevleri, Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak*, Orion Yay., Ankara, 2007.; Sefa Şimşek, *Halkevleri 1932-1951*, Boğaziçi Üni. İstanbul, 2002.; Serap Taşdemir, "Sivas Halkevi Dergisi: Ortayayla (4 Eylül)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XVIII/53 (Temmuz 2002), s. 405-421.; Serap Taşdemir, "Konya Halkevi Tarih Kolu Çalışmaları ve Konya Dergisi", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XVIII/52, (Mart 2002), s. 265-278; Serap Taşdemir, "Mardin Halkevi", *Makalelerle Mardin I* (iç.), (Ed.: İbrahim Özcoşar), İmak Yay., İstanbul, 2007, s. 627-657.; Serap Taşdemir, "Amasya Halkevi ve Yeşilirmak Dergisi", *İCANAS 38*, Ankara, 2007.; Serap Taşdemir, "Tek Parti Dönemi Merzifon Halkevi", *Hacettepe Üniversitesi Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, V/10 (Güz 2009), 51-70.

Ayvalık; Batı Anadolu Bölgesinde, Ege Denizi'nin girintili çıkıntılı sahillerinde, kuzeyinde Burhaniye ve Edremit Körfezi, güneyinde İzmir'in Dikili ilçesi, batısında ise Ege Denizi bulunan Balıkesir ilçesine bağlı ilçemizdir.²

Balıkesir iline bağlı 11 ilçe içerisinde, yüzölçümü olarak Erdek (310), Manyas (310) ve Burhaniye'den (340) sonra 425 km² alanla en düşük alana sahip dördüncü ilçe olan Ayvalık, halkevinin açıldığı 1935 yılında 13.088 nüfusa sahipti. İlçe merkez nüfusu açısından değerlendirildiğinde, Bandırma'dan sonra (13.285) ikinci büyük ilçeydi. Bununla birlikte, nahiye ve köy nüfusunda ise 9451 nüfusla Erdek'ten sonra kırsalda en az nüfusa sahipti.³ Kaza merkezine bağlı 6 köy ile Altınova nahiyesine bağlı 12 köy varken, Alibey nahiyesine bağlı köy bulunmuyordu.⁴

Ayvalık'ı Balıkesir'e bağlı ilçelerden ayıran bir diğer özelliği, bu kaza halkının kahir ekseriyetinin mübadillerden meydana gelmesidir.

1. Ayvalık'ta "Cumhuriyet" ile Gelen Sosyal ve Kültürel Yapılanma Süreci

Mondros Mütarekesi sonrası Yunan işgaline uğrayan Ayvalık, Milli Mücadele'nin ardından 15 Eylül 1922'de Türk yönetimine girdi.⁵ Ayvalık mübadele öncesinde bir yıl kadar boş kaldı.⁶ 1923'te Lozan Anlaşmasının imzalanmasıyla gerçekleşen mübadele sonrasında, Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan nüfus mübadelesi hükümlerine göre, şehir Rumlardan tahliye edilerek yerlerine Midilli Adası, Girit ve Makedonya'dan gelen muhacirler iskân edildi.⁷

1923 nüfus mübadelesi ile ayrı ayrı yerlerden gelip bir anlamda birikme olması nedeniyle halk arasında -müfettiş raporlarına da yansıyan- anlaşmazlıklar yaşandı. Bu farklılaşma Serbest Fırka günlerinde daha da belirgin bir hal aldı.⁸ Aslında bu durum Osmanlı-Türk modernleşmesi içerisinde yaşanan sorunların Cumhuriyet dönemindeki farklı aktörlerle devamıydı. Şöyle ki: Osmanlı Devleti'nin zayıflamasıyla başlayan tersine göçler sonucu kasaba ve şehirlerde yeni gelenlerle o bölgedeki yerliler yan yana yaşamaya başladı. Ancak var olan

2 M. Reşit Kıpçak, *50. Yılında Balıkesir*, Y.y., Balıkesir, 1973, s. 255.

3 Ayvalık, 1935 yılında 13.088 ilçede ve 9451 nahiye ve köyde olmak üzere toplam 22.539 nüfusa sahipti. 15. *Yılda Balıkesir*, Y.y., Y.y., Ty., s. 10.

4 Doğan Aka, *Ayvalık İktisadi Coğrafyası*, Ülkü Matbaası, İstanbul, 1944, s. 15.

5 Bayram Bayraktar, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Ayvalık Tarihi*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1998, s. 256-257.; Aydın Ayhan, "Ayvalık Cephesi", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Sayı: 39, (Mart 1990), s. 33'den aktaran: Elif Yılmaz, "Demirden Leblebi: Girit: Ayvalık'a Yerleşen Girit Mübadilleri", *Sosyoloji Dergisi*, Sayı: 22 (2011), s. 164.

6 Mehmet Kerem Özel, "Kent Strüktürü ile Tapınma Yapıları Arasındaki İlişki Bağlamında Ayvalık Hamidiye Camisi", *Tasarım Dergisi*, Sayı: 11-12 (2011), s. 20.

7 Doğan Aka 1940'lı yıllarda mevcut nüfusun %75'ini Midilli adasından, %20'sini Girit adasından ve %10'unun da diğer yerlerden gelenlerden oluştuğunu ifade eder. Doğan Aka, *a.g.e.*, s. 13.

8 *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)*, 490.01. 623.47.1. 133.

ekonomik durumu korumayı isteyen yerliler ile gelenlerin mücadelesi çatışmaya yol açtı. Ve her grup kendi cemaat dünyasının çıkarları etrafında birleşti. Buna Tanzimat sonrası özellikle Meşrutiyet dönemi verilen siyasal haklar da eklenince, siyasal elitlerin şekillenmesinde siyasal hedefler yerine etnisite ağırlıklı kriterler etkili oldu.⁹ Verilen Milli Mücadelenin ardından ilan edilen Cumhuriyet ile tam bağımsız bir devlet kuruldu. Bunun sonucu, dini özelliklere göre Müslüman olan homojen bir topluluk oluştu ancak bu kitlenin millet olarak bir araya gelmesi/ ortak bir potada erimesi o kadar kolay ve hızlı gerçekleşmedi. Ayvalık'ta nüfus Cumhuriyet dönemi sonrası mübadele ile oluşsa da bu sefer Adalılar- Giritliler ve hatta onlar da kendi içlerinde köy köy ayrıldılar.

Midilli'de yaşayanlar adada buldukları sırada Türk nüfus oranını azaltmamak için kızlarını sadece Türklerle evlendirmeyi gelenek haline getirdiğinden, Ayvalık'ta iskân edilenlerin hemen tamamı uzaktan yakından birbirinin akrabasıydı.¹⁰ Yine Ayvalık'a ilk gelenler Midilli adasındandı ve Alibey Adası yerine ilçe merkezine yerleşmeyi tercih ettiler.¹¹ Yaklaşık bir yıl sonra Girit'ten gelen mübadiller ise genelde Alibey Adasındaki boş evlere yerleştiler. Girit Adasındaki Rumlara Osmanlı döneminde geniş imtiyazlar verilmesinin de etkisiyle,¹² Girit'ten mübadil olarak Ayvalık'a yerleşen nüfusun önemli bir kısmı, Türkçeyi istenen ve beklenen biçimde konuşamıyordu. Ayvalık'a gelen yaşlılar 1940'lı yıllarda dahi Türkçe konuşamamış, Rumca konuşmaya devam etmişlerdi. Midilli'den gelenler, Midilli adasında resmi dil Türkçe olduğu için adapte olma süreci daha hızlı gerçekleşti.¹³ Ve halkevinin açıldığı 1935 yılında ilçede -geride bıraktıkları anıları, yaşanmışlıkları, kaybettikleri ve kazandıkları açısından ele alınırsa- Ayvalıklı olma kimliği yanında Girit ve Adalı (Midillili) olma alışkanlığı devam ediyordu.

Ayvalık'ta sosyo-ekonomik yapıda temel faktör zeytincilikti. Zeytin ağaçları Balıkesir ilinin ziraata elverişli 324 bin hektar arazisinin altıda birini -yaklaşık olarak 54 bin hektar civarındaki alanı- kapsıyordu. Türkiye zeytinyağı

9 Gerasimos Augustinos, *Küçük Asya Rumları: 19. Yüzyılda İnanç, Cemaat, Etnisite*, İngilizceden Çev: Devrim Evcı, Dipnot Yayınları, İstanbul, 2011, s. 48-49.

10 Aka, *a.g.e.*, s. 13.

11 O günleri yaşayanlardan Sayın Ali Onay'ın ifade etmesine göre o dönem Ayvalık merkeze yerleşen Adalılar Alibey adası ile Ayvalık arasında köprü olmadığı için yeni bir savaş çıkarsa Anadolu içlerine kaçmak mümkün olsun diye Alibey adasındaki evlerden daha kötü durumdaki evleri kabul etmiş. Ali Onay ile söyleşi, 23 Ağustos 2011, Ayvalık.

12 Örneğin Midilli Adasında Türkçe zorunlu dil olduğu halde, Girit'te böyle bir uygulama yürütülmemiş, resmi yazışmalarda, kurumlarda ve okullarda Rumca, Türkçe derecesinde kabul görmüştü. Aka, *a.g.e.*, s. 14.

13 Aka, *a.g.e.*, s. 14. 1948 yılında Ayvalık'ta vefat eden bir Girit göçmeni, anılarında bu durumu şu sözlerle aktarır: "Anadilimiz olması gereken Türkçe'yi tam bilemeyişimizden bir burukluk duymuşumdur hep (...) Bizi buralara serpmişler, fakat dilimizi, geleceğimizi hesaba katmamışlardı. (...) En kabadayımızın elli kadar Türkçe sözcük bildiğimizi söylersem sakın ayıplamayın beni. Hele okuryazar olanlarımız o kadar azdı ki, iki elin parmaklarını geçmezdi." (Ahmet Yorulmaz, *Savaşın Çocukları: Girit'ten Sonra Ayvalık*, Belge Uluslararası Yayıncılık, İstanbul, 1997, s. 10-13) Aktaran: H. Yıldırım Ağanoğlu, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanların Makûs Talihî: Göç, Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2001, s. 294.*

üretiminin %52-57'si bu bölgeden temin edilmekteydi. Ayvalık, Burhaniye ve Edremit'te zeytinyağı, Bandırma ve Erdek ilçelerinde ise sofralık zeytin üretimi öncelik taşımaktaydı. Ayrıca Balıkesir ilinde üretilen 2.100.000 kilo tütünün 400 bin kilosu Ayvalık ve Altunova'da üretiliyordu.¹⁴

Ayvalık'ta toprakla uğraşanlar küçük, orta ve büyük toprak sahibi olarak nitelenirken, zeytinle uğraşanlar arasında buna yeni bir grup eklendi. Küçük çiftçi ismi 30-50 dekarlık toprağı kendi ailesi efradıyla işleyene deniyordu. Aynı surette ziraat yapan ve 100 dekar toprağı olan ayrıca işletme araçlarına ve bir çifte sahip olanlara orta; 300 dekarlık tarlaya, iki çifte ve diğer zirai işletme araç gerecine sahip olana ise büyük çiftçi deniyordu. Bölgenin en önemli zirai üretim aracı olan zeytin konusunda 200 zeytin ağacı olanlar küçük, 500 zeytin ağacı olanlar orta, 2500 zeytin ağacı olanlar büyük ve 2500 ağaçtan fazla zeytin ağacı olanlar ise fevkalade olarak nitelenirdi. Üretici sayısı olarak bakıldığında ise küçük üretici, Ayvalık'ta 1234, köylerde 1210 kişi; orta üretici, Ayvalık'ta 637, köylerde, 150; büyük üretici, Ayvalık'ta 150, köylerde, 111 ve fevkalade sınıfta Ayvalık'ta 15 ve köylerde 4 üretici vardı. Küçük üreticiler, kendi geliriyle geçinmeye muktedir olamadığı için aile efradı ile birlikte büyük ve/veya fevkalade sınıfta gündelikle yardımcılık yapmaktaydı.¹⁵

Ayvalık ve art bölgesinde 11000 nüfus yalnız zeytin işçiliğı ile meşguldü. O dönemde iki yılda bir ürün veren zeytin mahsulünün devşirilmesinde nihayet üç buçuk ay çalışan bu işçiler -incelemelere yansıdığı biçimiyle- sefil durumdaydı. Halka yeni iş sahalarının açılması için özel teşebbüsün herhangi bir hareketi olmadı.¹⁶ Hâlbuki burada balık konserve fabrikası, tuğla fabrikası gibi verimli iş sahaları birçok vatandaşa ek gelir sağlayabilirdi.¹⁷ Halkın geneli böylesi bir açmaz içinde iken, küçük esnaf kendilerine kredi ricasında bulunmuş ve bu dilek birçok kez tekrarlanmasına rağmen olumlu bir cevap verilmemişti.¹⁸

2. Bir Kültürleşme ve Toplumsallaşma Aracı Olarak Ayvalık Halkevi

Ayvalık, Edremit ve Bandırma ile birlikte Balıkesir'e bağlı ortaokul bulunan üç ilçeden birisiydi.¹⁹ İlçede ortaokulu bitiren gençler eğitimlerine Balıkesir, İzmir ve İstanbul'da devam ediyordu.²⁰ Ortaokul sonrası ilçe dışına okumaya giden gençler lise veya üniversiteyi bitirdiğinde Ayvalık'a

14 15. Yılda Balıkesir, Y.y., Y.y., Ty, s. 64, 71.

15 Aka, a.g.e., s. 44-46.

16 Bu durumda olanlardan gazete sayfalarında "kendileri güçlü ama Ayvalık için çalışmayanlar" diye bahsedildi.

17 BCA. 490.01. 624.52.1.109.

18 BCA. 490.01.625.52.1.116.

19 Ayvalık Ortaokulu, Ayvalıklı fabrikatörler başta olmak üzere halkın desteğı ile özel okul statüsünde açılmış, sonra devlet okulu statüsü kazanmıştı. Ayvalık'ta eğitim konusunda ayrıntılı bilgi için Bkz: Serap Taşdemir, "Tek Parti Döneminde Ayvalık'ta Eğitim Faaliyetleri (1923-1950)", *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, VII/2 (Haziran 2010), s. 218-241.

20 15. Yılda Balıkesir, s. 24.

dönmediklerinden, ilçe uzun süre kendi içinde kendi yağıyla kavrulan bir durumda yaşadı.²¹ Gerçekte, Ayvalık ilçe merkezinde eğitim kurumları, nicelik ve nitelik açısından çağdaş anlamda ihtiyacı karşılayacak özellikten yoksundu. Merkezde bir ortaokul ve 4 ilkokul ve sadece iki köyde beş sınıflı okul olunca maddi durumu iyi olmayan aileler çocuklarını ortaokula dahi gönderemedi. Eğitim için gidenler de tekrar Ayvalık'a dönüp sosyo-kültürel hayata katkı vermeyince, Ayvalık'ta genelde yaşlı ve genç tüketici nüfus kaldı.

Ayvalık halkevi, 24 Şubat 1933 tarihinde açılan Balıkesir halkevinin ardından, 22 Şubat 1935 yılında Edremit halkevi ile birlikte faaliyete geçti.²² Aynı yıl Ankara halkevinde açış konuşmasını yapan İsmet İnönü, halkevlerini niçin açtıklarını; “Ulusal birliğin gelişmesine ve yayılmasına hız verecektik. Milleti sade klasik irfan usullerinin eline bırakıp beklemeye sabrımız yoktu(...) ‘Mademki Atatürk yapıyor, mademki Cumhuriyetin işidir, elbette hayırlıdır.’ diye pasif rızaya kalmasına gönlümüz razı değildi. Halkın kaynaşması, kenetlenmesi gerekiyordu. İşte halkevi bu amaçla açılmıştır.”²³ sözleriyle açıklarken, aynı zamanda Ayvalık'taki duruma da tercüman oluyordu bir anlamda.

Ayvalık halkevinin kuruluşundaki ilk yönetim kurulu başkan Doktor Fazıl Doğan; kâtip, Eczacı Niyazi Üke, üyeler, Z. K. Kooperatifi Muhasibi Muharrem Fahri, Diş Doktoru Kenan Alatur, tüccar Fehmi Mustafa ve Yatılı okul Baş Okutanı Naci Sezer Beylerden oluştu.²⁴ Bu ekibin neredeyse tamamı daha önce ilçede faaliyet gösteren Türk Ocağı içinde etkin görevlerde yer almıştı.²⁵ 22 Şubat 1935 tarihinde açılan Ayvalık halkevi, 5 şubesiyle çalışmaya başladı.²⁶ Halkevinin ilk yılsonunda üye olarak 2 doktor, 42 öğretmen, 37 tüccar, 46 işçi, 3 çiftçi, 97 güzel sanatlarla uğraşan 35 bayan ve 192'si erkek olmak üzere toplam 227 üyesi bulunmaktaydı.²⁷

21 Hâlbuki Cumhuriyet öncesi dönemdeki Ayvalık'ın benzer nüfus ve zeytinyağı fabrikaları olmasına rağmen daha müreffeh bir şehir olmasındaki temel faktörlerden birisi eğitim konusunda yaşananlardı. Rumlar kendi çocuklarına yabancı dil olarak ilk Osmanlıca/ Türkçe öğrettikten sonra zenginler çocuklarını yurtdışına göndererek fakir aileler çocuklarının eğitimi için Fransa'dan mürebbiye getirerek Fransızca öğretiyor, Avrupa dilleri üzerinden eğitimlerini tamamlıyorlardı. Fakir ama zeki/başarılı öğrenciler toplanan yardım paralarıyla eğitimlerine devam ediyor, daha başarılı olanlar burslu olarak yurtdışına gönderiliyordu. Bu çocuklar arasında eğitimi tamamlayanların büyük kısmı Ayvalık'a dönerek birikim ve deneyimlerini Ayvalık için kullanıyorlardı. Ayrıntılı bilgi için Bkz: Hıfzı Erim, *Ayvalık Tarihi*, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik, Ankara, 1948.

22 Balıkesir'in diğer ilçelerinden Bandırma ve Gönen Halkevi 23 Şubat 1936'da, Burhaniye halkevi 21 Şubat 1937'de, Sındırgı Halkevi 19 Şubat 1938'de ve Balya halkevi ise 20 Şubat 1938 tarihinde açıldı. 15. *Cumhuriyet Yılında Balıkesir*, s. 79-80.; *Ayvalık*, 25 Şubat 1935.

23 Nurcan Toksoy, *a.g.e.*, s. 64. Parti kurulurken dile getirilen “Halk Fırkası halkımıza siyasi terbiye vermek için bir mektep olacaktır”, açıklaması önce Türk Ocakları, devamında ise Halkevleri aracılığıyla yerine getirilmeye çalışıldı. *Tarih IV: Türkiye Cumhuriyeti*, Devlet Matbaası, İstanbul, 1931, s. 169.

24 BCA. 490.01.971.754.3.

25 Ayvalık Türk Ocağı ve faaliyetleri için bkz: Serap Taşdemir, “Ayvalık Türk Ocağı ve Etkinlikleri”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 15/28 (Güz 2010), s. 341-362.

26 15. *Cumhuriyet Yılında Balıkesir*, s. 79.

27 BCA. 490.01.981.805.1.

İlçede halkevi açılmasında ciddi destek ve katkısı olan CHP İlçe başkanı Dr. Fazıl Doğan aynı zamanda halkevinin de ilk başkanı oldu.²⁸ Yaptığı açış konuşmasında bir kültür ocağı olan halkevlerinin *kendisine emanet edilen tarihi vazifeleri başarmaya çalışacağını* söyledikten sonra verilen vazifeyi layıkıyla yapmaya ve ülkeye ulaşmaya sarsılmaz bir enerjiyle koşulduğunu bildirmişti. Türk milletinin varlığının eskiliğini ve büyüklüğünü, yalnız elde edilebilen bir takım vesikalarla değil, tarihin ilk günlerinden bu güne kadar ayakta duran en canlı durumla ispat edildiğini anlatmış ve izlenen dil politikasının gölgesinde bugün dünya dillerinin anasının Sanskrit değil Türk dili olduğuna dair çok kuvvetli işaretler ve vesikalar bulunduğunu kaydetmiş; halkevlerinin bir taraftan ana dilimizin güzel sözlerini toplarken, diğer taraftan da yürünen yolda, halkı ışıklandırmak için çalışmanın, halkevleri programının ana esaslarını teşkil ettiğini anlatmış ve programı açıklayarak sözlerini bitirmişti.²⁹

3. Ayvalık Halkevi Etkinlikleri

1935 yılı sonunda halkevi etkinlikleri şöyle özetlenebilir:

Dil, Tarih, Edebiyat Kolu, açılış tarihi olan 22 Şubat 1935 tarihinden 31 Aralık 1935 gününe kadar geçen sürede üç kişiden oluşan komite üyeleriyle 12 kez toplanmıştı.³⁰ Konuşmacılarının genelde ilçedeki öğretmenlerden oluştuğu konferanslar, Türk dili ve Türklük bilinci konularında yoğunlaşırken, halk ve gençler üzerinde *“pratik bir şekilde faydalı olmaya”* çalışıldığı ifade edildi.³¹ Bu konferanslara ek olarak dil edebiyat konusunda dört, zehirli gazlarla ilgili 3, Hava tehlikesini bilenler konusunda 1 ve ulusal ekonomi ve artırım konusunda 1 konferans olmak üzere 9 konferans daha verilmişti. Tarih konusunda ise hava durumunun izin verdiği ölçüde Bergama ve Çanakkale gezileri planlandığı belirtildi; ayrıca dil bayramı, denizcilik bayramı, cumhuriyet bayramı, halkevi açılma töreni, 9 Mayıs 1935 parti 4. büyük kurultay açılma töreni ve Mimar Sinan için düzenlenen tören (ihtifal) ile kurtuluş töreni yapılmıştı.³²

28 Ayvalık ile ilgili yerel çalışmalar yapan ve yazan Ahmet Yorulmaz, *Ayvalık'tan Cunda'dan* adlı eserinde Ayvalık halkevinde özverili çalışmalarda buldukları için başta Dr. Fazıl Doğan olmak üzere Diş Hekimi Kenan Alatur, Eczacı Niyazi Üke, Muharrem Onursal, Melahat Alatur, Hüsnüye Doğan, Şükran Alatur, Faruk Komili, Yahya Akıncı, Rüştü Selis, Saniha Üke, Kıvanç Onursal, Bahri Gündemir, Selahattin Atamtürk, Nejat Danışman, Aziz Altuğ, Hüseyin Hıfzı Vardar, soyadlarını hatırlayamadığı öğretmenlerden Mihriye ve Leman Hanıma teşekkür eder. A. Yorulmaz, *Ayvalık'tan Cunda'dan*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2007, s. 66.

29 *Ayvalık*, 28 Şubat 1935.

30 Açıldığı dönemde Dil, tarih, edebiyat kolu başkanı Ortaokul müdürü Müfit Sözen, üyeler yatı okulu baş okutmanı Naci Sezer, ortaokul öğretmeni Abdurrahman Beydi. Meslek olarak 1 doktor, 20 öğretmen, 3 tecimen, 2 güzel sanatlarla ilgili kişi varken bu üyelerin 6'sı bayan 20'si erkek olmak üzere toplam 26 kişiydi. BCA. 490.01.981.805.1.

31 Öğretmen Enver Okyay *“Bizde Türklük Cereyanları”*, Öğretmen Vehbi *“Türk Dili”*, Öğretmen Hamdi *“Şimdiki Dil Cereyanları”* ve Fahri Gültoprak ise *“Ulusal Alanda Dil ve Edebiyatın Önemi”* konulu konferansları verdiler.

32 BCA. 490.01.981.805.1.

Ulusal günler ve ulusal bayramlar büyük bir heyecanla kutlanırken, İkinci Dünya Savaşı yıllarında konferans konuları savaşla ilgili alanlara yöneldi. Örneğin 1940 yılı Temmuz ayında genel Sekreterliğin isteği doğrultusunda Ayvalık ile Alibey (Cunda) ve Altunova nahiyelerinde halka paraşüt hakkında bilgi verilirken; köylere de halkevi üyeleri gönderilerek köylü halk bilgilendirildi.³³

Ar (Güzel Sanatlar) Kolu, açılış tarihi olan 22 Şubat 1935 tarihinden 31 Aralık 1935 gününe kadar geçen sürede dört toplantı yapmış ve her toplantıda 3 kişilik komite üyeleri de hazır bulunmuştu;³⁴ ayrıca iki genel toplantı düzenlenmiş ve bu toplantılarda müzik dinletisi sunulmuştu. İlk hedef olarak yetenekli gençler bir araya getirilerek ulusal marşları ulusal törenlerde bir ağızdan söylemek, gösteri ve müsamerelerde müzik kısmını yetiştirmek için evin müzik kısmı oluşturulmasına karar verildi. Bu amaçla bando kurmak için müzik araçları sağlanması ve ders verecek bir öğretmen bulunması için girişimler başladı. Bu kolun 23 Nisan 1935 gecesi verdiği konsere 400 kişinin katıldığı belirtildi. Türkiye Cumhuriyeti'nin inşasını gerçekleştiren CHP'nin gönderdiği filmler dışarıda sesli sinemada halka ücretsiz olarak gösterildi.³⁵

Halkevinin müzik grupları, düğün-derneklerde, partilerde çalan orkestrası ve bandosu vardı. Müzik konusunda eğitimli ve bilgili Ayvalıklılar bando takımını eğitmişler, şeflik yapmışlardı.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında her Cumhuriyet Bayramı'nda halkevinin düzenlediği Cumhuriyet balosu yapıldı. Bu tür etkinlikler genelde kasabanın seçkin insanların üyesi olduğu Şehir Kulübü'nde gerçekleştirildi. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Ayvalık'ı ziyaretlerinde pek çok yer gezdiğini, Ayvalık halkı kadar modern, inkılâplara bağlı ve inkılâpları uygulayıp yaşayan başka bir kasaba halkı görmediği biçiminde kişileri ve toplumu modernleşme ve çağdaşlaşma konusunda teşvik edici konuşma yaptı.³⁶

Tiyatro Kolu, açılış tarihi olan 22 Şubat 1935 tarihinden 31 Aralık 1935 gününe kadar geçen sürede 12 komite ve beş genel toplantı yapmış ve dört ulusal piyesi defalarca oynamıştı.³⁷ Bu kolda 1 doktor, 1 öğretmen, 4 tüccar, 20 güzel sanatla uğraşan üyenin tamamı erkekti. Yardımcı üye olarak çalışan yetenekli hanımlar ise sahne, makyaj, kıyafet ile rol işlerinde düzen sağlanmasına katkı sundular.³⁸

33 BCA. 490.01. 1007.888.1.

34 Ar Kolu başkanı Sezai Sayıcı Bey, üyeler komisyoncu Ali Rıza Goral, Eczacı Niyazi Üke beydi. Bu kolda 10 öğretmen, 8 tecimen, 45 güzel sanatlar erbabı vardı. Bu üyelerin 18'i bayan, 45'i erkek olmak üzere toplam 63 kişiydi. BCA. 490.01.981.805.1.

35 BCA. 490.01.981.805.1.

36 http://bizimayvalik.com.tr/?islem=paket/sayfaP/sayfa_detay.php&sayfa_id=101(erişim tarihi: 12.07.2011)

37 Gösterit kolunun başkanı tecimen İbrahim Aybar Bey, üyeler ise şekerçi Fazıl Bıçakçoğlu ve dışçı Kenan Alatur'du. BCA. 490.01.981.805.1.

38 BCA. 490.01. 981.805.1.

Ayvalık halkevinin ilk oyunu, Faruk Nafiz Çamlıbel'in "Akın" adlı eseri idi. İlk yıl Akın 4 kez, Zelil Haşmetmeap bir kez, Hedef 2 kez, Mavi Yıldırım bir kez ve ilkokullar için 3 müsamere sahnelendi. Oyunları 2718 kişi izledi.³⁹

Diğer halkevlerinde olduğu gibi Ayvalık'ta da kadınların sahneye çıkması zor ve tepki çeken bir uğraştı. Çocuklarının oyuncu olarak sahneye çıkmalarını aileleri kabullenmekte zorlandılar. Bu nedenle, halkevinin açıldığı ilk yıllarda bayanların rol alacağı tiyatro çalışmaları halkevinin önde gelenlerinin eşleri ve bayan öğretmenlerle yürütülmekte idi.⁴⁰

Zamanla kadınların sahneye çıkması konusundaki sorunların üstesinden gelinmiş, Ayvalık'ta tiyatro sosyal hayatın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiş, çalışmalara Ayvalık'ın genç ve yetenekli erkekleri, aydın ve sanatsever hanımlar da katılmış, övülmeye değer ve unutulmaz eserler sahnelenmişti.⁴¹ Ayvalık halkının tiyatroya olan ilgisi kasabaya sık sık tiyatro gruplarının gelmesinin de yolunu açtı. Halkevi gösteri kolu hazırladıkları oyunları çevre ilçelerde de sergilediler.⁴²

Kadınların sahnede rol almaları konusunun ilerleyen yıllarda da tepkiyle karşılandığı göz ardı edilmemeliydi. Kimi zaman yerel basında bu konuda haberler çıkmaktaydı. Örneğin 10 Mayıs 1945 tarihli *Ayvalık* gazetesinde şu haber yer aldı: "Halkevi temsil kolunda çalışan kızlarımıza, halkın husumetine maruz kalacak şekilde madde isnadı suretiyle giyabi hakarete bulunan Sarı Ali hakkında Ayvalık Ceza Mahkemesinde yapılan duruşma sonunda 3 ay 7 gün hapsine ve 51 lira ağır para cezası ile tecziyesine karar verilmiş ve suçlu tevkif edilmiştir."⁴³

Spor Kolu, açılış tarihi olan 22 Şubat 1935 tarihinden 31 Aralık 1935 gününe kadar geçen sürede on komite toplantısı ve 4 genel toplantı yaptı.⁴⁴ Spor faaliyetleri konusunda gerekli özen ve dikkati gösteren Ayvalık halkevi, futbol, atletizm, denizcilik gibi üç spor bölümü ile çalışmalarına başladı. Dışarıda İdman Yurdu spor kulübü ile çeşitli spor ve beden hareketlerine önem verilerek gençler spor yapmaya teşvik edildi. Bu amacı gerçekleştirmek için büyük bir spor sahası

39 BCA. 490.01. 981.805.1.

40 http://bizimayvalik.com.tr/?islem=paket/sayfaP/sayfa_detay.php&sayfa_id=91(Erişim tarihi: 12.07.2011) Tiyatro sahnesinde kadın oyuncu bulma konusundaki bir başka örneği Ahmet Yorulmaz Ayvalık'ı Gezerken kitabında verir. Belediye başkanı Muharrem Onursal, belediyede iş başvurusunda bulunan Edibe Hanım'ı halkevi tiyatro kolunda sahneye çıkmayı kabul etmesi şartıyla işe alır. Ahmet Yorulmaz, *Ayvalık'ı Gezerken: Geçmişi ve Şimdiki Zamanıyla*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2008, s. 116.

41 Örneğin 1938 yılı içinde Tiyatro kolu cumartesi akşamından itibaren halk evinde halka üç gün "tırtıllar" piyesini, devamında "Kanun Adamı" adlı piyesi oynadı. 1939 yılında ise "Fermanlı Deli" adlı piyes sergilendi. Ayvalık, 17 Mart 1938. ; *Ayvalık*, 23 Şubat 1938.; *Ayvalık*, 27 Nisan 1939.

42 *Ayvalık*, 22 Haziran 1939.

43 *Ayvalık*, 10 Mayıs 1945.

44 Spor kolu başkanı terzi Nuri Örnek, üyeler sayışman Muharrem Fahri, tecimen Nurettin İnanç, tecimen Enver Alay ve öğretmen Fahri Göney'di. Spor kolunda 5 öğretmen, 6 tecimen, 46 işçi, 2 çiftçi, 18 güzel sanatlarla uğraşan üye vardı. Bu üyelerin 3'ü bayan, 74'ü erkek olmak üzere 77 üyesi bulunuyordu. BCA. 490.01.981.805.1.

açılması planlandı.⁴⁵ Halkevleri spor kollarında etkinliklerin uygun bir şekilde yapılması için gerekli malzeme ve teçhizat genel sekreterlikçe gönderildi.⁴⁶

Kütüphane Kolu, Halkevi yönetmeliğine göre bir yerde halkevi açılabilmesi için en az 3 faaliyet kolunun oluşması gerekirdi. Ve bu 3 kol içinde mutlaka açılacak olanlardan birisi bilgi ambarı olarak nitelenen kütüphane koluydu.⁴⁷

Ayvalık halkevinde de halkın yararlanacağı bir kütüphane bulunmaktaydı. İlk yıl kütüphanede tarih konusunda 116, edebiyat 171, dil ve lügat 20, ekonomi 34, felsefe ve tabiiye 99, muhtelif 88 ve 175 adet dergi olmak üzere 850 kitabın sınıflama işlemleri yapılarak okuyucuların hizmetine sunulmuştu.⁴⁸

Ayvalık halkevi, gelişme ve kalkınmaya paralel olarak bina sorununa kesin çözüm bulamadığı için kütüphane konusundaki faaliyetler halka hizmetten çok gelen kitapların korunması şekline dönüştü. Bu durum 1949 yılında Genel sekreterliğe yazılan raporda şöyle yansıtıldı: *“Halkevlerinin henüz kullanılır bir hale icra edilmemiş olması hasebiyle kütüphanelerini esaslı bir şekilde halkın faydalanmasına arz edememekteyiz. Gelen kitaplar muntazaman kitapsaray kütüğüne kayt edilmekte ve ciddi surette muhafaza olunmaktadır. Esasen öteden beri kütüphanemiz rehber uygulamalarına göre fiş usulüne bağlanmış olup tanzim etmeği tasarladığımız okuma salonunda bu kitaplarımızı halkın istifadesine koyacağımızı saygı ile bildiririm”*.⁴⁹

Sosyal Yardım Kolu, açılış tarihi olan 22 Şubat 1935 tarihinden 31 Aralık 1935 gününe kadar geçen sürede 30 kimsesiz yoksul çocuğu giydirdi, muhtaç hastaların tedavisini sağladı, beş yataklı bir hasta bakım evi kurulması kararını aldı. Yoksul ve düşkünlere yardımın insani bir ödev olduğunu halka anlatarak hayır kurumlarına katkı konusunda faydalı oldu.⁵⁰ Yardıma ihtiyacı olanlara ulaşmak ve devletin yetersiz kaldığı noktada toplumun elini uzatmakla yükümlü bu kol, kış toplantılarına seri halde devam etti. Ayvalık halkevi, sosyal yardım için danslı çay toplantıları düzenleyerek yardıma muhtaç insanlarla, bu insanlara yardım etmek isteyenler arasında bir köprü oldu. Bu toplantılarda öğretmen ve öğrenciler tarafından halk türküleri de söylendi.⁵¹

Ayvalık halkevi bünyesinde etkin olan sosyal yardım kolu, daha sonraki yıllarda da kimsesiz çocukların iaşelerine yardım amacıyla çay ziyafetleri verdi. Yoğun katılımın yapıldığı bu toplantılardan elde edilen gelir çocuklar yararına kullanıldı.

45 BCA. 490.01. 981.805.1.

46 BCA. 490.01.1099.17.1.

47 C.H.F. *Halkevleri Talimatnamesi*, Hâkimiyeti Milliye Mat., Ankara, 1932, s. 6.

48 BCA. 490.01.981.805.1.

49 BCA 490.01.1044.1011.1.

50 Sosyal yardım kolu başkanı Bayan Vedia Ömer, üyeler fabrikatör Ali Cömert ve fabrikatör Fehmi Sabuncugil'di. Sosyal yardım kolunda 6 öğretmen, 16 tecimen, 1 çiftçi, 12 güzel sanatlarla uğraşan olmak üzere 8 bayan, 27 erkek toplam 35 üye bulunmaktaydı. BCA 490.01. 981.805.1.

51 *Ayvalık*, 23 Birincikanun 1937.

Halk Dershaneleri, Ayvalık halkının ihtiyaçları doğrultusunda farklı konularda kurslar düzenledi. Bu kurslar arasında erkek ve kadınlar için Sakarya Okulu'nda okuma yazma kursu, Fransızca dil kursu, resim kursu örnek verilebilir.⁵²

Ücretsiz verilecek okuma yazma kursu ile ilgili haberde kişiler kursa şu sözlerle davet edildiler: “Yazınız, okuyunuz, öğreniniz. Bu asırda okumak yazmak bilmeyene yer yoktur. Okumak yazmak bilmek kendi şahsi varlığı kazanmak demektir. Okumak ve yazmak için bu gün her şey kolay ve her vasıta mevcuttur. Oyunla boş yere geçen günler size fenalık kayd ediyor. Cumhuriyet hükümeti genç, ihtiyar, işçiler için müsait zamanlarda okumak için yerler açmıştır. Bu mutlu işe sarf edeceğimiz bir saatlik zaman size pek çok şey kazandıracaktır.”⁵³ Bu ilanda da görüldüğü gibi halkevlerinin amaçlarından biri, halkı bilgi sahibi yaparak kendi aklını kullanarak kendi geleceğine yön veren bireyler haline getirmektir.⁵⁴

Parti ve halkevi çalışmaları yönetimin gösterdiği gayretle karşılıklı işbirliği içerisinde yürütülmekte iken 1937 yılına gelindiğinde ciddi bir krizle karşı karşıya gelindi. Yaşanan sorunun görünürdeki nedeni ilçede ikinci bir spor kulübünün faaliyete geçmesiydi. Ayvalık'ta sportif etkinlikler için İdman Yurdu adlı bir kulüp vardı. Kaymakam Hüsnü Bey ile parti ilçe başkanı Dr. Fazıl Doğan Bey, kulübün faaliyetlerini yeterli bulmayıp meşru bir rekabet uyandırarak çalışmayı yükseltmek için Akın Spor adıyla ikinci bir kulüp oluşturdular. Kulüp başkanlığına Dr. Fazıl Doğan Bey'in eşi Hüsnüye Doğan getirildi. Bu ikinci kulübün teşekkülü ve özellikle başkanlığına Dr. Fazıl Doğan'ın eşinin geçmesi eleştiri aldığı için yaşanan ihtilâf bir evdeki aile bireyleri arasında bile ciddi tartışmalar yaşanmasına yolaçtı. Çekişmeler ticaret ve iktisat hayatına sokulmuş, birbirlerini boykot etmeğe kadar varmışlar, hatta birbirleri aleyhine fena cümleleri de içeren manzumeler sokak aralarında yüksek sesle okunur olmuştu.⁵⁵

Aradaki çatışma ve karşıtlık öylesine büyüdü ki, Akın Spor kulübünün rengi kırmızı beyaz olduğundan karşıt taraf Türk bayrağından soğutuyor diye şikâyetle bulundu. Gerginliğin düşürülmesi amacıyla Dr. Fazıl Doğan halkevi başkanlığından ayrılrsa da halkevinin istenilen oranda faaliyette bulunmadığı şikâyetlerinin ardı arkası kesilmedi. Konuyla ilgili istenmeyen gelişmelerin devam etmesi üzerine CHP merkez örgütü sorunun tespiti ve çözümü için

52 *Ayvalık*, 22 Birincikanun 1938.

53 *Ayvalık*, 29 Birincikanun 1938.

54 Ayvalık halkevi, faaliyette bulunduğu sürece halkın isteklerini de göz önüne alarak toplumsal kalkınma ve bilinçlenmeye yönelik kurslar açtı. Zeytincilik Teşkilatı 1949 yılında ilçede zeytinciliğin daha bilimsel şartlarda uygulanması için zeytin budama kursları düzenledi. Buna göre kurslar dört devrede 15'er günlük süreyle açılacaktı. İlk kurs Ayvalık merkezde, diğerleri Alibey bucağı, Küçükköy ve Murateli köyünde verildi. Kurslar gündüzleri uygulama geceleri de halkevi ve halkodasında teorik olarak düzenlendi. *Ayvalık*, 29.1.1949.

55 BCA. 490.01. 623.47.1. 133.

ilçeye müfettiş gönderdi. İlgili müfettişin düzenlediği raporda, iki kulübün kapatılması ve sportif faaliyetlerin halkevi aracılığıyla yürütülmesi önerildi.

CHP örgütü soruna çözüm ararken iki kulüp arasındaki çatışma dönem basınına yansdı. *Ayvalık* gazetesi, Akın Spor taraftarlarını ilçedeki Avcılık Kulübünü de ele geçirmekle itham etti. Habere göre Avcılar Kulübü asıl üyeleri istifa etmiş, yerlerine seçilen yedek üyeler aynı zamanda İdman Yurdu üyesi olduğundan CHP ilçe başkanının (Dr. Fazıl Doğan) bu üyeleri onaylamayarak vaktinden önce seçime gittiğini ve Akın Spor'un kendi içinde ismi avcılık olmasa da atıcılık adı altında Avcılık Kulübü karşısına farklı bir yapılanma ile çıktığı eleştirel bir bakış açısı ile ele alındı.⁵⁶ Olayları incelemek için ilçeye gelen parti müfettişi ise raporunda yaşananların baş sorumlusu olarak "*Ayvalık'ta bu nifak ve ikiliği doğuran amillerden birisi ve hatta başlıcası Ayvalık gazetesidir. Bu gazeteyi idare eden(...) Hüseyin Avni adında birisidir. Bu efendi eski sistem gazetecilik yapmakta ve gazetenin nüfuz-ı manevîsinden istifade ederek mevki ve servet teminine çalışmakta ve bunun için de önüne gelen memur ve vatandaşa çatmakta terbiye ve ahlak hilafına neşriyatta bulunarak nifakı beslemektedir. Bu gazetenin kapatılmasına hatta imkânı olursa Hüseyin Avni'nin o muhitten uzaklaştırılmasını çok önemli görüyorum.*" sözleriyle Ayvalık gazetesi sahibi Avni Baskın'ı hedef haline getirdi.

Ayvalık İdman Yurdu ile Akın Spor ve taraftarları arasında yaşanan sorunlar giderek büyüyünce parti genel sekreterliği olaya el koydu.⁵⁷ Her iki kulübün birleşerek faaliyetlerine tek çatı altında devamı Balıkesir Valiliğine yazıldı. Ayvalık'a gelen bölge asbaşkanı sorunu çözmeyi başaramadan ilçeden ayrıldı.⁵⁸ Ayvalık İdman Yurdu ve Akın Spor arasında yaşanan sorunlar devam edince her iki kulübün faaliyetine son verilerek gerekli ve önemli bir birikim etkisiz hale getirilmiş oldu.⁵⁹

Diğer yandan iki spor kulübünün kapanması sonrasında gelen talepler üzerine 1938 yılı Aralık ayında yeni bir spor kulübü oluşturma faaliyetleri başladı. Yeni spor kulübü iç tüzüğe göre Bozkurt ad ve forsu ile lacivert beyaz forması tespit edilerek resmi işlemlere başlandı. Ayvalık Gücü adını taşıyan kulüp başlangıçta halkevi içinde faaliyete geçti.⁶⁰ İlçedeki çatışmalar ise bu olay sonrasında duruldu.

1937 yılında halkevinin beş şubesi faaliyettedir. Temsil, Ar (sanat), Dil, Tarih, Edebiyat, Spor ve Sosyal Yardım. Tiyatro oyunları halkın ilgisini

56 *Ayvalık*, 3 Mart 1938.

57 Müfettiş raporuna göre ilçedeki durum: "*İdman yurduunun rengi çam ve zeytin dallarının rengini sembolize eden Yeşil-Beyaz, Akınsporun ise Kırmızı-Beyaz şeklinde belirlenmişti. İki taraf mensupları bu renklerle birbirlerini öteki tarafın renklerine en bariz şekilde düşmanlık göstermekten geri durmamışlardı. Şehrin macuncuları bile macunlarını taraftarı bulundukları tarafın renklerinden yapmakta, henüz ilk okul çağına girmemiş çocuklar bile bu renklere bakarak ona göre alışveriş etmekte, bu gibi haller şehrin büyükleri arasında daha aşikâr bir şekilde ve Ayvalığın iktisadiyatını ve ahlakıyatını esasından zarar verecek surette bir birlerine karşı boykotlar dahi yapmaktaydı.*" BCA.409.01. 623.47.1.103.

58 *Ayvalık*, 16 Haziran 1938.

59 *Ayvalık*, 8 Birincikanun 1938.

60 *Ayvalık*, 23 Şubat 1939.

kazanmış olup Cumhuriyet Okulu öğretmenlerinden Kıvanç Onursal tarafından idare edilmekteydi. Ar şubesinin 20 kişilik bir bando ve orkestrası vardı. Parti başkanının eşi Hüsnüye Doğan tarafından yönetiliyordu. Dil, Tarih, Edebiyat Kolu sorumlusu ortaokul öğretmenlerinden Müfid Süzen' di. 1937 yılında faaliyet olarak sadece konferans vermekle yetinildi. Spor Kolu parti üyesi Nuri Örnek'in sorumluluğundaydı. Deniz ve kara spor faaliyetlerine yoğun ilgi ve katılım vardı. Bunda mükemmel saha ve deniz kulüpleri de etkiliydi. Parti üyeleri tarafından idare edilen Sosyal Yardım Kolu, 80 fakir okul çocuğuna yemek ve elbise yardımı yanında, alamayacak durumda olanlara ayrıca kitap dağıttı. Halk Dershanelerine biraz daha önem verilmesi parti başkanına hatırlatıldı. Sporcular Midilli'den gelecek Yunan sporcular ile karşılaşmaya hazırlanıyorlardı.⁶¹

Gerçekleştirilen bu etkinliklere rağmen, 1938 yılında Ayvalık halkevinin faaliyetlerinde bir yavaşlama olduğu ve halkın ilgisinin eski düzeyde olmadığına dair şikâyetler devam etti. Avni Baskın *Ayvalık* gazetesindeki köşesinde; "...Şunu da unutmayalım ki halkevinin duraklaması kulüpçülük ihtilafından mütevellid değildir. Hastalık başkadır. Bunun önlenmesini sayın kaymakamımız B. Celalin müsellem olan yüksek dirayetinden bekleriz."⁶² sözleriyle duruma üstü örtülü bir şekilde açıklama getirdi. Ve halkevlerinin amacının "sosyeteği temin, demokrasiyi telkin, otoriteyi tefhim, ahlakı tasfiye, bilgiyi yükseltmek, birliği takviye, psikolojik hareketi düzeltmek" olduğunu, ancak Ayvalık halkevinin toplumu bir araya getirmek yerine ayrıştırdığını eleştirel bir gözle değerlendirdi.⁶³ Bu eleştirilerin yapıldığı tarihten 14 Nisan 1938 tarihine değin halkevinde herhangi bir etkinlikte bulunulmaması da yine gazetede yer aldı: "Halkevimiz esasında verimli çalışmıyordu. Şimdi de çalışma tamamıyla durdu. Kültür yuvasının bu şekilde duraklaması doğru değildir. Halkevimizden faaliyet bekliyoruz."⁶⁴ Halkevi çalışmaları konusunda şikâyet konularından bir diğeri de gençlerin halkevi faaliyetlerinde yer almaları yerine kahvehanelerde zaman geçirmeleri ve bunu engellemek için halkevinin herhangi bir faaliyette bulunmamasıydı.⁶⁵

4. Halkevi Binası

Halkevleri "Halkın en rahat olarak ilim ve sanat isteklerini karşılamak, onlara birlik ve milliyet hissini vermek, milletine ve memleketine olan bağlılığını ve güvenini artırmak, sadelik ve güzellikle, sükûnet ve emniyet hislerini kuvvetlendirmek, görgüsünü çoğaltmak." amacıyla ⁶⁶ yeni Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu insan yapısının yetiştirildiği yerlerdi.

61 BCA. 490.01. 623.46.1.22.

62 *Ayvalık*, 3 Şubat 1938.

63 *Ayvalık*, 17 Mart 1938.

64 *Ayvalık*, 14 Nisan 1938.

65 *Ayvalık*, 20 Birinciteşrin 1938.

66 O. Alsaç, "Mimar ve Mimarlık", *T.C. Nafia Vekaleti Bayındırlık İşleri Dergisi*, Yıl:8 (1941) 7, 51'den aktaran: Ayşe Durukan ve Türkan Ulusu Uraz, "Cumhuriyetin Kültür Kurumu Olarak Halkevi Binaları", *İTÜ Dergisi*, VII/1 (Mart 2008), s. 43.

Halkevleri birer kültür kurumu olabilirdi ancak aynı zamanda Cumhuriyeti/Yeni Türkiye'yi temsil ediyordu.⁶⁷ Osmanlı Devleti tarihi boyunca, camilerde ümmet olarak toplanma alışkanlığına sahip halk, artık camiler yanında halkevlerinde ve benzer kurumlarda Cumhuriyet yönetiminin vatandaşları olarak bir araya gelecek, millet olma bilincine yönelik faaliyetlere katılacaklardı.

Bir yerde halkevi açılırken önce merkezde, parti binası ile hükümet binası çevresinde bir binada hizmete başlandı. Daha sonra da bina çalışmalarına yeterli gelmeyecekse yeni bir bina yapılması için faaliyete geçildi. Ayvalık'ta da böylesi bir seyir takip edildi. İlçe meydanında halkevi koşullarına uygun bir binada geçici olarak halkevi açıldı ve daha sonra şartların iyileştirilmesi ve nihai olarak da yeni bir bina arayışına girildi.

1940 yılı müfettiş raporlarında Halk Partisi Balıkesir Vilayet teşkilatına 45 bin lira ayrıldığını, bu parayla Gönen, Ayvalık ve Edremit halkevi binasının inşasına yardım edileceği belirtildi.⁶⁸

Ayvalık halkevi binasının çürük olduğundan dolayı hizmet vermeye yetersiz bulunması sonucu belediye özellikle temsil kolunun daha iyi çalışması amacıyla eski *Orta Kahveyi* satın alıp tamir ettirerek halkevine verme kararı aldı.⁶⁹

Üzerinde halkevi binası yapılmak üzere istimlakine karar verilen yapılarla ilişkin olarak Filorina mübadillerinden İsmail'in varislerinin *Orta Kahve* denilen binanın istimlak bedeline itiraz edilmesi üzerine 3600 lira bedelle satın alınması ve muamelesi kararlaştırıldı. Ancak konu temyize gitmiş ve nihai karar gelinceye kadar inşaata başlanmama kararı alınmıştı.⁷⁰

Ayvalık ilçesinde büyük tahribata neden olan 1944 depremi sonrası, toplanma ve çalışma yerinden mahrum kalan Ayvalık CHP teşkilatı, parti otoritesini ve halkın partiye karşı saygı ve itibarını koruma amacıyla uygun bir bina kiralama ihtiyacını duymuş, kullanılmaz hale gelen halkevi binasının yıktırılıp, yerine tahta pavyon yaptırılarak hizmet vermeye devam edilmesi düşünülmüş ise de bütçe yeterli olmadığı için bu düşünce hayata geçirilememiştir. Bu olumsuzluklara karşın kültür hizmetlerinin her koşul altında devam etmesi için halkevi başkanının teşebbüsüyle belediye tarafından istimlak edilen "*kökhne*" bir kahve imkânlar elverdiği ölçüde düzenlenerek halkevi çalışmaya başlamıştı.⁷¹

Yeni halkevi binası konusundaki çalışmalar çok partili hayata geçildikten sonra da herhangi bir duraksamaya uğramaksızın devam ettiği gibi ayrıca, 1944 depreminin ilçede meydana getirdiği yıkım tam anlamıyla düzeltilmemiştir ve halkevi binasının tamamlanması için merkezin yardımına ihtiyaç vardı.⁷²

67 Neşe Gürallar Yeşilkaya, *Halkevleri: İdeoloji ve Mimarlık*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1999, s. 188.

68 BCA. 490.01.1574.406.1.

69 *Ayvalık*, 12 Haziran 1941.

70 BCA. 490.01. 1667.803.1.

71 BCA. 490.01. 1667.803.1

72 BCA. 490.01. 1667.803.1.

Halkevi ve halkodalarının kendine yetmesi, bulunduğu yerde sağlayacakları gelirle faaliyetlerini yürütecekleri ifade edilse de CHP halkevi ve halkodalarına hem para hem de malzeme yardımında bulundu. Ayvalık ilçesinde partinin halkevi çalışmalarına gerekli desteği verdiği, bütçenin önemli bir kısmını halkevi çalışmalarına ayırmasından da anlaşılacaktı. Örneğin 1936 yılı bütçesindeki 1.6.1936-7.12.1936 arası harcama kalemi incelendiğinde şu şekilde değerlendirebiliriz: Kırtasiye, 14.90 kuruş; Evrak Matbua, 13.62 kuruş; Posta ve tel ücretleri, 12.56 kuruş; müteferrik masraflar, 30.32 kuruş; milli bayramlar, 5.62 kuruş; tamirat, 2.94 kuruş; halkevine yardım, 1525 lira; teberruattan (bağışlardan), 154.10 kuruş şeklinde belirtilmekteydi.⁷³ Halkevi faaliyetleri için bu destek verilse de bina gibi daha büyük maddi yardım gereken konularda her zaman taleplere uygun yardım yapılmadı.⁷⁴

Mahalli teşebbüs sayesinde Ayvalık sahilinde iki bina ve geniş arsa Genel Merkezin de yardımıyla tadil ve inşa edilerek bir kısım ihtiyacı giderilmiş; ancak, yapılacak işler tamamlanmamıştı. Gerçi 1947 yılında Genel Merkezce 10 bin lira yardımda bulunulmuş ve başka yardım istenmemesi özellikle tenbih edilmişti. Halkevi, iki katlı binanın üst katındaki 3 çalışma odası ile alt kattaki bir hol ve büyük salonla ayrıca sahnesiyle 400 kişilik diğer bir müsamere salonu ve bir apere dairesini ihtiva eden binanın sahilde geniş bir bahçeye ve ayrıca demir parmaklıklı bir kapıdan girilen 9 metre genişlik ve 27 metre uzunluğunda bulunan beton bir sahaya sahipti.

Bina konusunda yaşanan tüm sorunlara rağmen, halkevi Ayvalık'taki hemen her kurumun toplantısına ev sahipliği yaptı; ayrıca, ilçede halka iletilecek her konu halkevi duvarına asılarak ve hoparlörden duyurularak halka ulaştırılmaya çalışıldı. Örnek verecek olursak: İkinci Dünya Savaşı yıllarında ilçede bir yandan ekmeklik un bulma sorunu yaşanırken, diğer yandan gıda maddelerine yapılan zamlar ekmek fiyatlarına yansdı. Unların her bir çuvalı 16 lira 19 kuruşa satılmasına ve bundan dolayı da bir adet ekmeğin 11 kuruştan satılmasına, durumun hoparlörlerle halkevinden duyurulmasına ve fırıncılara haber verilmesine karar verildi.⁷⁵ Ekmek karnesi ile ilgili bilgiler de halkın görebileceği yerlere asılacağı, gazetede yayınlanacağı ve halkevindeki hoparlörle ilan edileceği kamuoyuna duyuruldu.⁷⁶

Halkevi duvarlarına asılan ilanlarda, zam haberleri yanında bazen tam tersine fiyatlarda indirim haberleri de yer aldı. Örneğin, 1943 yılında halkevi duvarına asılan yazıya göre şeker fiyatlarının yarıya inmesi nedeniyle meşrubat fiyatlarında düzenleme yapıldı ve 10 kuruş olan meşrubat fiyatı 7.5 kuruşa indirildi.⁷⁷

73 BCA. 490.01.623.46. 1. 17.

74 Kuruluşundan 8 Ağustos 1951 tarihinde kapanışına kadar ülke genelinde il ve ilçelerde 478 halkevi ve 4306 halkodası kuruldu. 19 yıl içerisinde halkevi çalışmalarına -bina inşaatları da dâhil- çeşitli kaynaklardan 48.637.780 lira yardım yapıldı. *Türk Ansiklopedisi*, XVIII. c., Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı, 1970, s. 412.

75 *Ayvalık Belediyesi Encümen Zabıtnamesi*, 12.03.1942.

76 *Ayvalık Belediyesi Encümen Zabıtnamesi*, 27.01.1942.

77 *Ayvalık Belediyesi Encümen Tutanakları*, 18.05.1943.

Zeytin toplama zamanı geldiğinde de amele yevmiyeleri yine halkevi duvarlarına asıldı: Tespit edilen amele yevmiyelerinin bir sureti çıkarılarak hoparlörle yayınlanması için halkevine ve bir nüshası da fabrika sahiplerine tebliğ edilecek, tebliğ edilen nüshalardan bir sureti fabrikanın münasip bir yerine müşteri ve amele görecektir şekilde asılacaktı.⁷⁸

5. Çok Partili Hayat Sonrası Durum

Halkevleri kurulduğu andan itibaren CHP'nin siyasal faaliyetlerinin dışında, sadece yönetimde partiye bağlı bir kuruluş olarak düşünüldüğünden dolayı, çok partili hayata geçildiğinde yeni siyasal ortama uygun herhangi bir yasal düzenlemeye gidilmedi.⁷⁹ Ancak halkevi faaliyetlerinde yaşananlar ülke genelinde olduğu gibi Ayvalık'ta da CHP ve DP ilçe örgütü arasında çatışmaya yol açtı.

Demokrat Parti'nin (DP) kuruluşunun ardından özellikle 1947 yılından itibaren CHP-DP zıtlaşması derecesini artırarak ilçede günlük hayata damgasını vurmaya başladı. Örneğin resmi tutanaklarda yer alan bilgilere göre, Ayvalık'ın kurtuluş törenlerinde DP rozetli kişilerin geç kalınca atlarıyla dörtlü tören alanına girmesiyle birkaç kişi ezilme tehlikesi göstermiş, tören başladıktan sonra, belediye başkanı konuşurken DP'liler tarafından yuhalanmış,⁸⁰ kaymakam her iki partiden iki kişiyi yanına çağırarak partileri temsilen kucaklaştırıp barış ve sükûnet dilemiş; akşam CHP olay çıkmaması için çay düzenlemezen, DP'liler çocukların eline meşale vererek fener alayı yaptırmış; Alibey adasında ise kaymakam olay çıkmaması için törenleri iptal etmiş, buna rağmen DP'liler Ayvalık'tan gelen partililer ve bando takımlarıyla yürüyüş yapıp tören düzenlemek istemiş, kaymakam yasak olduğunu söyleyerek törenin dağılmasını sağlamış, dağılan DP'liler Ayvalık'a geldiklerinde önde bando arkada kendileri DP parti binasına kadar yürümüş, olay çıkmaması için CHP'lilerin sessiz kaldığı dile getirilmişti.⁸¹ Bu olay sonrasında da Ayvalık'ta iki parti arasındaki kutuplaşma -tıpkı 1930'da Serbest Fırka kurulduğu zaman yaşandığı gibi- artarak devam etmiştir.

Halkevi hoparlörlerinin sadece CHP etkinlikleri için çalıştırılması, Ayvalık Demokrat Parti tarafından şikâyet konusu yapıldı.⁸² Çok partili dönemde her iki parti arasında halkevi ile ilgili tartışma yaratan olaylardan birisi hoparlör kullanımı iken bir diğeri halkevi bandosuydu. Açıldığı günden itibaren

78 *Ayvalık Belediyesi Encümen Zabıtnamesi*, 09.11.1942.

79 CHP, Çok partili hayat sonrasında, 1947 yılındaki Yedinci Büyük Kurultay'ında halkevlerinin partiye bağlı kalmak şartıyla partili partisiz tüm halkın yararlanabileceği bir kurum haline getirilebilmesini öngören bir rapor hazırlansa da bu rapor hayata geçirilemedi. *Türk Ansiklopedisi*, XVIII. c., s. 412.

80 BCA. 490.01.446.1838.2.234.

81 BCA. 490.01.446.1838.2.235.

82 *Ayvalık*, 19 Şubat 1948, s. 1.

etkili çalışan kollar arasında yer alan Ayvalık halkevi Müzik Kolu, çatısı altına topladı gençlerden 21 kişilik bir bando ve 9 kişilik bir caz orkestrası meydana getirmişti.⁸³ 1947 yılında Ayvalık halkevine yapılan 800 liralık yardımla bando ve müzik öğretmenlerinin görevlerine devam etmelerine olanak doğduğunda, en çok Güzel Sanatlar şubesinin mutlu olduğu dile getirilmişti.⁸⁴

Halkevi bandosu CHP ilçe örgütü tarafından idare edilince, Demokrat Parti de faaliyetlerinde kullanmak amacıyla yeni bir bando takımı oluşturdu. Ayvalık halkevi Başkanı Muharrem Onursal, CHP Genel Sekreterliğine yazdığı bir raporda Demokrat Partililerin 17 kişilik bir bando teşkilatı kurmayı göze aldıklarını ve getirttikleri yeni bir bando öğretmeni ile harekete geçtiklerini bildirdi.⁸⁵ Bando ile ilgili *Ayvalık* gazetesine yansıyan bilgilere göre; “*Demokrat Parti’nin İstanbul’dan mübayaa ettiği (satın aldığı) bandonun ilk parti olarak 17 parçanın yarınki Cuma günü Ayvalığıımıza geleceği haber alınmıştır. Riyaseti Cumhur bandosunda çalışmış 7 elemanın da birlikte geleceği ve daimi olarak bandoda çalışacağı öğrenilmiştir.*” demektedir.⁸⁶

Ayvalık CHP ilçe örgütü halkevi ile ilgili çalışmalarına devam ederken, 1950 seçimlerinde Ayvalık’ta yerel yönetime Demokrat Parti adayı geldi ve Demokrat Partili Ayvalık belediyesi parti malı binaların “*gayrikanuni*” olarak tapularının iptali hakkında dava açtı.⁸⁷ CHP ilçe İdare Kurulu Başkanı Nejat Sarıcalı ise bu durum karşısında il idare kurulu başkanlığına, partiye ait Türk Ocağı binası belediyeye verilerek CHP parti binası ile halkevi binalarına ait arsalarla sahip olunduğunu, yeni DP yönetiminin bu durumu muamele usulsüzlüğü şeklinde yorumlayıp tapu iptali davası açtı.⁸⁸

Sonuç

Milli Mücadele sonrasında, siyasal bağımsızlıktan sonraki hedef, tam bağımsızlık olarak belirlendi. Bununla birlikte ekonomik hayatta beklenen iyileşme hamleleri hemen hayata geçemedi. Toplumunu bir araya getirmede ulusallaşmadan toplumsallaşmaya evrilen devlet siyasetine paralel olarak kültürel yapıda da *devrimler ve sosyal ilerleme hamle ve hareketlerini daimi surette ayakta tutmak ve geliştirmek için* 19 Şubat 1932 tarihinde halkevleri faaliyeti başlatıldı. Bir kültür, eğitim ve örneklendirme kurumu olarak başarılı hizmetlerde bulunan halkevleri, çok partili hayat sonrasında CHP’nin yan kuruluşu olarak değerlendirilip 8 Ağustos 1951 tarihinde kapatıldı.

83 BCA. 490.01. 1041.1002.2.

84 BCA. 490.01. 1041.1002, 2.

85 BCA. 490.01. 1041.1002.2.

86 *Ayvalık*, 25 Ekim 1946.

87 BCA. 490.01.1667.803.1.

88 BCA. 490.01.1667.803.1.

Türk kavramının ve bu adı taşıyan halkın bir ülkeyi, bölgeyi ve/veya yerleşim yerini vatanlaştırması kolay olmadı. Savaşlarla yorgun, Yeni Devlet'in onun için belirlediği hedefleri yeterince bilmeyen, okuma yazması yetersiz, büyük çoğunluğu köylü ve yoksul bir halkın, kendine, halkına ve devletine güvenmesini imanının yedinci şartı gibi benimseyip bilinçlenmesi sağlanmalıydı, bu ideal hafife alındı. Halkevleri yerine benzer bir kültür kurumunun oluşturulamaması ve Cumhuriyetin temel hedefi olan topyekün kalkınma yerine, sadece ekonomik kalkınmanın öncelenmesi yüzünden, siyasal, sosyal ve ekonomik hayatta meydana gelen ihtiyaca bağlı boşluk ve olumsuzluklar büyüdü. Zira halkevleri, bir yandan *devletin modernleşme ve kalkınma hedeflerini halka aktarmaya çalışma, diğer yandan bir millet olma idealinin* projesiydi.

Ayvalık halkevi kurulduğunda ilçede ekonomiden siyasal ve sosyal hayata başta mübadillerin yerleşmesi ve mal dağıtımı olmak üzere birçok sorun yaşanmasına rağmen, renkli bir sosyal hayat da var olagelmıştır. Türk Ocağı çatısı altında yürütülen müzik (eğitim/öğretim ve konser), dans etkinlikleri ve halk oyunları, tiyatro, sinema ve spor gibi alanlardaki etkinlikler, halkevi açıldıktan sonra bu çatı altında faaliyetlerini sürdürdü.

1950 yılına gelindiğinde ilçe merkezinde halkevi faaliyetlerine Dil, Edebiyat, Güzel Sanatlar, Temsil, Spor ve Sosyal Yardım Şubeleri, kütüphane ve sinemasıyla etkili bir şekilde devam ederken, Altunova ve Alibey bucak merkezleri ile Küçükköy ve Bağyüzü köylerinde birer halkodası vardı. Halkodaları arasında Alibey Halkodası başarılı etkinliklerde bulunurken, Altunova, Küçükköy ve Bağyüzü halkodalarında faaliyetler istenilen oranda etkili yürütülemedi. Halkevi yanında Gençlik Kulübü adlı bir spor kulübü ve Tenis Kulübü sahip oldukları geniş sahaları ile faal durumdaydı. Kültür ve sosyal kurumlar arasında ilçede Kızılay ve Çocuk Esirgeme Kurumu da etkili çalışmalarda bulundu.

Balkan Savaşlarından beri devam eden geçiş döneminin zararlarına, zeytinliklerde ve bağlarda olan büyük tahribata ve mübadillerin yeni yerlerine alışma sürecinde yaşadıkları zorluklara rağmen, Ayvalık İlçesi bu sürece Türk Ocağı ve Halkevi gibi kurumların da faaliyetleri ile dayandı ve Türkiye'nin en önemli zeytinyağı ve sabun sanayi merkezi olarak ayakta kalmayı başardı. Bir diğer önemli sonuç ise, göçün yüzüncü yılına gelirken kaynaşma ve bütünleşmenin doruğuna ulaşmış olmasıdır.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Belgeleri (BCA)

BCA. 490.01. 446.1838.2.234.

BCA. 490.01. 446.1838.2.235

BCA. 490.01. 623.46.1.17.

BCA. 490.01. 623.46.1.22.

BCA. 409.01. 623.47.1.103.

BCA. 490.01. 623.47.1.133

BCA. 490.01. 624.52.1.109.

BCA. 490.01. 625.52.1.116.

BCA. 490.01. 971.754.3.

BCA. 490.01. 981.805.1.

BCA. 490.01. 1007.888.1.

BCA. 490.01. 1041.1002.2.

BCA. 490.01. 1044.1011.1.

BCA. 490.01. 1099.17.1.

BCA. 490.01. 1574.406.1.

BCA. 490.01. 1667.803.1.

II. Resmi Yayınlar

Ayvalık Belediyesi Encümen Zabıtnamesi.

Ayvalık Belediyesi Encümen Tutanakları.

C.H.F. *Halkevlere Talimatnamesi*, Hâkimiyeti Milliye Matbaası, Ankara, 1932.

III. Süreli Yayınlar (Gazete ve Dergiler)

Ayvalık

IV. Kitaplar

15. *Yıldı Balıkesir*, Y.y., Y.y., Ty.

AUGUSTINOS, Gerasimos, *Küçük Asya Rumları: 19. Yüzyılda İnanç, Cemaat, Etnisite*, İngilizceden Çev: Devrim Evcı, Dipnot Yayınları, İstanbul, 2011.

AĞANOĞLU, H. Yıldırım, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanların Makus Talihı Göç*, Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2001.

AKA, Doğan, *Ayvalık İktisadi Coğrafyası*, Ülkü Matbaası, İstanbul, 1944.

BAYRAKTAR, Bayram, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Ayvalık Tarihi*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1998.

ÇEÇEN, Anıl, *Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevlere*, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1990.

ERİM, Hıfzı, *Ayvalık Tarihi*, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik, Ankara, 1948.

GÜRALLAR- Yeşilkaya, Neşe, *Halkevlere: İdeoloji ve Mimarlık*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1999.

İNAN, M. Rauf, *Gazi'nin (Atatürk'ün) Halkçılık Ülküsü, Halkevlere ve Sonrası*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988.

KIPÇAK, M. Reşit, *50. Yılında Balıkesir*, Y.y., Balıkesir, 1973.

ŞİMŞEK, Sefa, *Halkevlere 1932-1951*, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul, 2002.

Tarih IV: Türkiye Cumhuriyeti, Devlet Matbaası, İstanbul, 1931.

YORULMAZ, Ahmet, *Ayvalık'ı Gezerken: Geçmişi ve Şimdiki Zamanıyla*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2008.

YORULMAZ, Ahmet, *Ayvalık'tan Cunda'dan*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2007.

YORULMAZ, Ahmet, *Savaşın Çocukları: Girit'ten Sonra Ayvalık*, Belge Uluslararası Yayıncılık, İstanbul, 1997.

V. Makaleler

AYHAN, Aydın, "Ayvalık Cephesi", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Sayı: 39, (Mart 1990), s. 29-33.

DURUKAN, Ayşe ve Türkan Ulusu Uraz, "Cumhuriyetin Kültür Kurumu Olarak Halkevi Binaları", *İTÜ Dergisi*, VII/1 (Mart 2008), s. 38-49.

ÖZEL, Mehmet Kerem, "Kent Strüktürü ile Tapınma Yapıları Arasındaki İlişki Bağlamında Ayvalık Hamidiye Camisi", *Tasarım Dergisi*, Sayı: 11-12 (2011), s. 15-39.

- TAŞDEMİR, Serap, "Tek Parti Döneminde Ayvalık'ta Eğitim Faaliyetleri (1923-1950)", *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, VII/2 (Haziran 2010), s. 218-241.
- TASDEMİR, Serap, "Ayvalık Türk Ocağı ve Etkinlikleri", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 15/28 (Güz 2010), s. 341-362.
- TAŞDEMİR, Serap, "Mardin Halkevi", *Makalelerle Mardin I* (iç.), (Ed.: İbrahim Özcoşar), İmak Ofset Basım Yayıncılık, İstanbul, 2007, s. 627-657.
- TAŞDEMİR, Serap, "Amasya Halkevi ve Yeşilirmak Dergisi", *ICANAS 38*, Ankara, 2007, s.
- TAŞDEMİR, Serap, "Tek Parti Dönemi Merzifon Halkevi", *Hacettepe Üniversitesi Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, V/10 (Güz 2009), 51-70.
- TAŞDEMİR, Serap, "Sivas Halkevi Dergisi: Ortayayla (4 Eylül)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XVIII/53 (Temmuz 2002), s. 405-421.
- TAŞDEMİR, Serap, "Konya Halkevi Tarih Kolu Çalışmaları ve Konya Dergisi", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XVIII/52 (Mart 2002), s. 265-278.
- YILMAZ, Elif, "Demirden Leblebi: Girit: Ayvalık'a Yerleşen Girit Mübadilleri", *Sosyoloji Dergisi*, Sayı: 22(2011), s. 157-189.

VI. Ansiklopediler

Türk Ansiklopedisi, XVIII. c., Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı, 1970.

VII. İnternet Kaynakları

http://bizimayvalik.com.tr/?islem=paket/sayfaP/sayfa_detay.php&sayfa_id=91 (Erişim tarihi: 12.07.2011).

VIII. Sözlü Tarih Görüşmeleri

Ali Onay ile söyleşi, 23 Ağustos 2011, Ayvalık.

EKLER

Aylık Gazetesinde Halkevi'nin açılması haberi.

Abone Şartları
sayısı 303 kuruştur

İkinci Şartları Pazarlığı
İkinci

İkinci idare hane
mesuliyet kabulünüz

Aylık

aski ve neşriyat müdürlüğü
Hüseyin Ayni
Aylık İktisat ekinde

Yıl 11
Ünvanı gazetesi mihaliher 20 ka
Yazılan Kırak Gari
VİDÜ.424

28 Şubat 1924 Tesis tarihi Eylül 1924 Pazartesi günleri Çekir Cumhuriyetçi Türk gazetesidir Sayısı 5 Kuruştur No 434

**Halk evimizin açılışı
Yüksek bir heyecanla**
Tesis edildi

22 Şubat - cuma
günü saat 15 de halk
evimizin açılış resmî
tera edilecekti.

Saat 14 de salon , da
vetilerle tamamiyle dol
muş , koridorlarda ve di
ğer odalarda doluşan
davetliler yer bulama
mışlardır .

Merasime saat 15-10
da İstiklal marşı ile baş
landı ve kaimen dinlen
di .

« Cumhuriyet andı »
vesikalarla değil , tari
hin ilk günlerinden bu
güne kadar ayakta du
ran en caudî duruma
işbat edildiğini anlat
mış ve bu gün dünya
dillerinin anaısını sans
grit değil türk dili ol
duğuna dair çok kuv
vetli işaretler ve vesî
kalar bulunduğunu kay
detmiş ve halk eyleri
nin bir taraftan ana di
limizin güzel sözlerini
toplarken diğer taraf

**Hilafî
ahmîr**
Cemiyeti İdare hey'eti
intihabı

Şubatın 22 ci cuma
günü üyelerini toplan
tırıya çağırılmış olan hilafî
ahmîr cemiyeti toplan
tırı yapılmış senelik
mesai raporunu oku
muş ve bütçenin kabu
lünden sonra yeni idare
hey'eti intihabına
geçilmiştir .

Intihap neticesi eski
hey'et tamamilelikle
edilmiştir .

Kurban

teşekkür
Sevgili oğlum Ad
nanın elim ölümü mü
nasebetile , cenaze me
rasiminde bulunmak
zahmetini ihaiyar eden
lerle tahriiri , şifalı ta
ziyette bulunan muh
terem ehilbaya ve mer
humun sevgili arkadaş
larına ayrı ayrı teşek
kürle ayrı ayrı teşek
kürle teessürüm mani
olduğundan teşekkür
lerinin ibragina muh
terem gazeteyi tevsi
eteyim .

Marhumu padari
Mahmut Nedim

Ata Türkce Andımız

Bize kurulan evde , hep kardeşler toplandı ,
Bu gün budun aşkile , yurdun aşkıyla yandı .
Kültür ocamızın mihrahım önünde ,
Sani , ey Türk /İstis , derin saygıyla andı .
\$\$\$
Çoğun bir ırnak gibi , her zaman akcağaz .
Ezelden galıyruz , ebode bakcağaz ,
Madeniy güneşi türk adıyla doğuyuz
Bu gün sendin tutuşuk yarım biz yakcağaz
\$\$\$
Çok kırıncı bir günde işleyiyor gözümüz
Yurt için birleşmişiz beçliğimiz özümüz
Yolumda and içmişiz bize güven Atatürk
Bir çeliğin üzünden deha saglam sözümüz .
A . Kozanoğlu

Etkinlik Sonrası Halkevi

Ayvalık Halkevi Tiyatro Kolu etkinliği

Ayvalık Halkevi Çakmak Beşiktepe Köy Gezisi 1938

Halkevinde

